

Володимир ШЕВЧЕНКО,*orcid.org/0000-0003-0119-3206*

доктор педагогічних наук,

професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

(Київ, Україна) *shevchenko_volodumir@ukr.net*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті розглядаються основні підходи до організації логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху. Визначено завдання логопеда в системі спеціальної освіти, охарактеризовано особливості розвитку мовлення дітей із різним ступенем порушення слуху. Особливу увагу приділяється сучасним методам та формам роботи, які сприяють ефективній корекції мовленнєвих порушень. Організація логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є надзвичайно актуальною проблемою сучасної спеціальної освіти, що зумовлено зростанням кількості дітей з різними формами порушення слуху та потребою забезпечення їм повноцінного розвитку мовлення й комунікативних навичок. У статті аналізуються основні завдання логопедичної допомоги такої категорії дітей, розкриваються особливості їхнього мовленнєвого розвитку залежно від ступеня порушення слуху та часу виникнення порушення слуху, а також обґрунтовуються напрями і принципи логопедичної роботи в системі комплексної допомоги.

Автором зазначається, що однією з основних цілей логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є розвиток усного мовлення на основі збережених слухових залишків або за допомогою технічних засобів реабілітації, таких як слухові апарати або кохлеарні імпланти. Важливим напрямом для цього є розвиток слухового сприймання, формування фонематичного слуху, корекція звуковимови, збагачення словникового запасу, удосконалення граматичної будови мовлення та стимулювання навичок комунікації, включно з використанням альтернативних та додаткових засобів спілкування, якщо це необхідно.

У статті наголошується на необхідності комплексного підходу до організації логопедичного супроводу, який передбачає тісну взаємодію логопеда із сурдопедагогом, психологом, медичними працівниками, а також активне залучення батьків до корекційного процесу. Водночас пріоритетним є принцип індивідуалізації роботи, відповідно до якого для кожної дитини розробляється індивідуальна програма логопедичного супроводу, що враховує її слухові, мовленнєві, когнітивні та соціально-емоційні особливості.

Значна увага приділяється формам організації логопедичної допомоги, які включають індивідуальні заняття, спрямовані на розвиток слухового сприймання та мовлення; групові заняття, що сприяють формуванню комунікативних умінь у колективі; консультування батьків для створення мовленнєвого середовища вдома; а також інтеграцію корекційної роботи в освітній процес спеціальних та інклюзивних закладів. Логопедичні заняття повинні бути систематичними, інтенсивними, мотиваційно значущими для дитини, із поступовим ускладненням завдань відповідно до її розвитку.

Ключові слова: логопедичний супровід, порушення слуху, корекція мовлення, діти з особливими освітніми потребами, сурдопедагогіка.

Volodymyr SHEVCHENKO,*orcid.org/0000-0003-0119-3206*

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the M.D. Yarmachenko Department of Deaf Education and Deaf Psychology

Ukrainian State University Mykhailo Drahomanov State University

(Kyiv, Ukraine) *shevchenko_volodumir@ukr.net*

ORGANISATION OF SPEECH THERAPY SUPPORT FOR CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

The article deals with the main approaches to the organization of speech therapy support for children with hearing impairment. The tasks of the speech therapist in the system of special education are defined, the peculiarities of speech development of children with different degrees of hearing impairment are characterized. Special attention is paid to modern methods and forms of work that contribute to the effective correction of speech disorders. The organization of speech therapy support for children with hearing impairments is an extremely urgent problem of modern special education, due to the growing number of children with various forms of hearing impairment and the need to ensure

their full development of speech and communication skills. The article analyzes the main tasks of speech therapy for this category of children, reveals the peculiarities of their speech development depending on the degree of hearing impairment and the time of onset of hearing impairment, and substantiates the directions and principles of speech therapy in the system of comprehensive care.

The author notes that one of the main goals of speech therapy support for children with hearing impairment is the development of oral speech based on preserved auditory remnants or with the help of technical rehabilitation devices such as hearing aids or cochlear implants. An important area for this is the development of auditory perception, the formation of phonemic awareness, correction of sound pronunciation, enrichment of vocabulary, improvement of the grammatical structure of speech and stimulation of communication skills, including the use of alternative and additional means of communication, if necessary.

The article emphasizes the need for an integrated approach to the organization of speech therapy support, which involves close interaction of a speech therapist with a sign language teacher, psychologist, and medical professionals, as well as active involvement of parents in the correctional process. At the same time, the principle of individualization of work is a priority, according to which an individual speech therapy program is developed for each child, taking into account his or her hearing, speech, cognitive, social and emotional characteristics.

Considerable attention is paid to the forms of organization of speech therapy, which include individual sessions aimed at developing auditory perception and speech; group sessions that promote the formation of communication skills in the team; counseling parents to create a speech environment at home; and the integration of correctional work into the educational process of special and inclusive institutions. Speech therapy sessions should be systematic, intensive, motivationally meaningful for the child, with gradual complication of tasks in accordance with his or her development.

Key words: *speech therapy support, hearing impairment, speech correction, children with special educational needs, sign language pedagogy.*

Постановка проблеми. Формування мовленнєвої діяльності є однією з базових умов повноцінного психічного та соціального розвитку дитини. Мовлення забезпечує пізнавальну активність, соціальну взаємодію, емоційне самовираження, оволодіння навчальними вміннями та навичками. Порушення слуху, навіть незначне, призводить до істотних труднощів у розвитку мовлення та комунікації, що, у свою чергу, може стати причиною затримки психічного розвитку, труднощів у соціалізації, обмеження доступу до освітніх і культурних ресурсів суспільства. В умовах постійного зростання кількості дітей із різним ступенем порушення слуху, зумовленого як природними, так і набутими факторами, проблема забезпечення ефективної логопедичної допомоги цій категорії дітей набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень. Аналізуючи наукові дослідження вітчизняних учених (Л. Бартенєва, Н. Гаврилова, Ю. Галецька, Е. Данілавичутє, О. Кондратьєва, С. Конопляста, О. Константи́нів, І. Мартиненко, О. Мартинчук, Ю. Пінчук, М. Породько, Ю. Рібцун, І Сидоренко, О. Смола, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко та ін.), можна стверджувати про значущість супроводу, вчасного надання логопедичної допомоги дітям, які потребують корекції слухомовленнєвого розвитку та їх підготовку до шкільного навчання в умовах інклюзії.

Метою статті є аналіз і визначення сучасних підходів та методик логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху, зокрема на основі використання інтерактивних технологій, інноваційних методик, слухової реабілітації, розвитку

артикуляційної моторики та музикотерапії. Стаття має на меті розкрити ключові принципи та форми логопедичного супроводу, їх вплив на розвиток мовлення та слухового сприймання дітей, а також підкреслити важливість комплексного підходу до корекційної роботи в умовах сучасних освітніх і реабілітаційних практик.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти особливої уваги потребує вдосконалення системи логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху, яка має бути спрямована не лише на корекцію мовленнєвих порушень, але й на стимулювання їхнього загального розвитку, розширення комунікативних можливостей, підготовку до інтеграції в освітній і соціальний простір. Важливим чинником є те, що своєчасна та якісна логопедична допомога може істотно вплинути на формування усного мовлення навіть у дітей із тяжкими формами порушення слуху, за умов застосування сучасних слухових технологій і корекційних методик.

Водночас практика свідчить, що організація логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху зустрічається з низкою об'єктивних і суб'єктивних труднощів. З одного боку, це складність у ранньому виявленні порушення слуху, недостатній рівень раннього втручання, несвоечасне забезпечення слуховими апаратами або проведення кохлеарної імплантації. З іншого боку, існують проблеми, пов'язані із недостатньою готовністю батьків до активної участі в корекційному процесі, обмеженнями ресурсної бази закладів освіти, недостатньою кількістю фахівців із відповідною підготовкою. Крім того, багатоас-

пектність мовленнєвих порушень у дітей із різним ступенем порушення слуху потребує високого рівня індивідуалізації логопедичного супроводу, що не завжди реалізується у практичній діяльності (Гаврилова, 2012: 270).

Окремої уваги заслуговує питання методичного забезпечення логопедичної допомоги дітям із порушеннями слуху. Традиційні методики, що переважно орієнтуються на роботу із дітьми зі збереженим слухом, потребують істотної адаптації або розроблення нових спеціалізованих програм, які враховували б особливості слухового сприймання, обмеження обсягу і якості сенсорної інформації, специфіку формування фонематичних уявлень, особливості артикуляційної моторики, ритміко-інтонаційної організації мовлення. Також виникає потреба у впровадженні технологій альтернативної та додаткової комунікації для дітей, у яких можливості розвитку усного мовлення суттєво обмежені.

Важливо зазначити, що логопедична допомога дітям із порушеннями слуху має здійснюватися у контексті комплексної реабілітаційної роботи, у якій логопед є одним із ключових учасників мультидисциплінарної команди, яка також включає сурдопедагога, психолога, лікаря-сурдолога, фізіотерапевта, соціального педагога та інших фахівців. Координація зусиль усіх учасників корекційного процесу, єдність вимог до дитини, узгодженість дій є необхідною умовою досягнення позитивних результатів (Кондратьєва, 2023: 60).

Сучасні дослідження в галузі логопедії та сурдопедагогіки підкреслюють важливість ранньої діагностики слухових порушень і початку логопедичної роботи в перші роки життя дитини. Встановлено, що критичним періодом для формування мовлення є перші три роки життя: саме в цей час відбувається розвиток слухового сприймання, закладаються основи мовленнєвої діяльності, формуються первинні комунікативні навички. Відтак, затримка в наданні корекційної допомоги навіть на кілька місяців може призвести до істотних ускладнень в подальшому розвитку дитини.

У зв'язку з цим особливої актуальності набувають підходи до логопедичного супроводу, що базуються на принципах раннього втручання, інтенсивної стимуляції слухо-мовленнєвої активності, використання технічних засобів реабілітації слуху, поєднання методик розвитку усного мовлення із методами жестової та альтернативної комунікації. Сучасні засоби слухопротезування – цифрові слухові апарати, кохлеарні імпланти – створюють нові умови для формування мовлення у дітей із порушеннями слуху, проте їх ефективність зале-

жить від правильного логопедичного супроводу, спрямованого на розвиток слухового сприймання та активізацію усного мовлення (Кондратьєва, 2023: 61).

Ще одним важливим аспектом проблеми є потреба у залученні батьків до корекційного процесу. Батьки є першими і найбільш впливовими педагогами для дитини, тому їхнє навчання, консультування, залучення до систематичних вправ з розвитку слуху і мовлення мають бути обов'язковим компонентом логопедичного супроводу. Практика також свідчить про необхідність подолання стереотипів і психологічних бар'єрів у батьків, підвищення їхньої поінформованості щодо можливостей розвитку дітей із порушеннями слуху та мовлення.

В умовах реформування освіти, орієнтації на інклюзивне навчання дітей із особливими освітніми потребами зростає актуальність підготовки логопедів до роботи в умовах інклюзивного середовища. Від фахівців вимагається вміння здійснювати диференційовану діагностику мовленнєвих порушень, планувати індивідуальні освітні траєкторії, ефективно взаємодіяти із педагогами загальноосвітніх шкіл та родинами дітей, адаптувати освітній матеріал відповідно до особливих потреб учнів із порушеннями слуху (Таранченко, Литовченко, Федоренко, Жук, Литвинова, Шевченко, 2018: 250).

Таким чином, на сьогодні проблема організації логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є комплексною, багатовимірною і такою, що потребує системного наукового осмислення та практичного удосконалення. Вона включає необхідність ранньої діагностики і втручання, підвищення ефективності корекційних методик, створення умов для міждисциплінарної взаємодії, залучення батьків до корекційного процесу, вдосконалення професійної підготовки логопедів і забезпечення ресурсної підтримки освітніх закладів. Усі ці завдання повинні бути спрямовані на досягнення основної мети – максимальне розкриття потенціалу дитини із порушенням слуху, формування в неї здатності до активної комунікації, самостійного життя й успішної інтеграції в суспільство.

Проблема організації логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху широко висвітлюється у світовій науковій літературі, в якій підкреслюється її складність, багатовимірність і критична важливість для повноцінного розвитку особистості дитини. Світовий досвід свідчить, що ефективний логопедичний супровід є важливою умовою успішної соціалізації, академічної успішності та подаль-

шої інтеграції осіб із порушеннями слуху у суспільне життя (Таранченко, Литовченко, Федоренко, Жук, Литвинова, Шевченко, 2018: 250).

Важливо наголосити, що у дослідженнях американських науковців, наголошується на важливості раннього втручання у розвиток слухо-мовленнєвих функцій. Багаторічний досвід реалізації програми Early Hearing Detection and Intervention (EHDI) у США показав, що діти, у яких діагноз «порушення слуху» був встановлений до шести місяців життя і які в подальшому отримували цілеспрямовану логопедичну допомогу, демонструють значно кращі результати у мовленнєвому та когнітивному розвитку порівняно з тими, у кого допомога була надана пізніше. Це твердження підтверджується даними дослідження J. Moeller (2000), яка довела, що раннє втручання є вирішальним чинником для розвитку функціонального мовлення у дітей із порушеннями слуху (Шевченко, 2018: 250).

Дослідження європейських вчених акцентують увагу на тому, що сучасні слухові технології, такі як цифрові слухові апарати і системи імплантаційного слухопротезування, істотно розширили можливості розвитку мовлення у дітей із тяжкими порушеннями слуху. Проте успішність мовленнєвого розвитку безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно організований логопедичний супровід: інтенсивність занять, індивідуалізованість підходів, взаємодія з родиною та мультидисциплінарною командою фахівців. Дослідження свідчать, що без спеціалізованої корекційної підтримки навіть сучасні технології не гарантують формування повноцінного усного мовлення.

Особливу увагу у світовій практиці приділяють формуванню слухового сприймання як фундаменту для розвитку мовлення. Американська асоціація мовлення, мови та слуху (ASHA) підкреслює, що розвиток слухового сприймання має бути невід'ємною частиною логопедичного супроводу, і пропонує багаторівневі програми слухового тренування, які поступово ускладнюють завдання – від розрізнення простих звуків до розуміння мови у складних комунікативних ситуаціях (Шевченко, 2018: 250).

Канадські дослідники акцентують увагу на важливості соціокультурного підходу у логопедичній роботі з дітьми із порушеннями слуху. Вони наголошують, що формування мовленнєвих навичок має відбуватися у природних комунікативних контекстах – у родині, в ігровій діяльності, під час навчання, що вимагає активної участі батьків та оточення дитини у корекційному процесі. Існує тенденція до зміщення акценту з традицій-

них аудиторних занять на інтеграцію мовленнєвої практики у повсякденне життя дитини.

Однією з важливих тем сучасних світових досліджень є питання варіативності мовленнєвого розвитку у дітей із порушеннями слуху залежно від обраної комунікативної стратегії. Зокрема, розглядаються різні моделі комунікації: аудіо-вербальна, тотальна комунікація, використання жестової мови. Дослідники зазначають, що найбільш оптимальною є модель, яка враховує індивідуальні можливості дитини, рівень збереженого слуху, культурні особливості родини. Вони підкреслюють, що логопед має бути гнучким у використанні різних методів і засобів розвитку комунікації, не обмежуючись лише усним мовленням (Смола, 2023: 44).

У світовій практиці також активно розвиваються підходи, пов'язані із використанням технологій альтернативної та додаткової комунікації (ААС). Зокрема, у дослідженнях йдеться про те, що застосування графічних символів, комунікаторів, електронних пристроїв може значно підвищити мовленнєву активність дітей, у яких розвиток усного мовлення є ускладненим. Такі технології розглядаються не як заміна усного мовлення, а як підтримка комунікаційних можливостей дитини на різних етапах розвитку.

Аналіз сучасних програм логопедичного супроводу у провідних країнах (США, Канада, Австралія, Нідерланди, Швеція) засвідчив, що у більшості з них логопедична допомога інтегрована в систему комплексної реабілітації дітей із порушеннями слуху. Значна увага приділяється міждисциплінарній взаємодії: логопеди працюють у тісному контакті із сурдопедагогами, психологами, аудіологами, фахівцями з фізичної реабілітації та іншими. Такий підхід забезпечує комплексний вплив на різні сфери розвитку дитини та сприяє підвищенню ефективності логопедичної допомоги (Смола, 2023: 44).

Науковці також наголошують на важливості професійної підготовки логопедів до роботи з дітьми із порушеннями слуху. У багатьох країнах (наприклад, у США та Австралії) існують спеціалізовані програми підготовки логопедів за напрямом «аудіологічна логопедія» або «логопедія для осіб із порушеннями слуху», що включають поглиблене вивчення слухових технологій, методик розвитку слухового сприймання, використання жестової мови, особливостей сімейного консультування. У країнах Європи активно розвивається система післядипломної освіти та підвищення кваліфікації логопедів у сфері сурдологопедії (Жук, 2021: 7).

Важливо підкреслити, що у світовій практиці звертається увага на важливість етичних аспектів логопедичної допомоги дітям із порушеннями слуху. Зокрема, підкреслюється необхідність поваги до вибору родини щодо комунікаційної стратегії, забезпечення рівного доступу до різних методів реабілітації, недопустимість нав'язування певної моделі розвитку мовлення без урахування індивідуальних особливостей дитини тощо.

Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема організації логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є надзвичайно складною і багатогранною. Її ефективне вирішення потребує комплексного підходу, який включає раннє виявлення слухових порушень, інтенсивний розвиток слухового сприймання і мовлення, використання сучасних слухових і комунікаційних технологій, активну участь родини, мультидисциплінарну взаємодію фахівців та безперервне професійне вдосконалення логопедів. Світовий досвід демонструє, що за умови своєчасної, системної та індивідуалізованої логопедичної допомоги діти із порушеннями слуху можуть досягати високого рівня мовленнєвої і соціальної адаптації, що відкриває їм можливості для повноцінного життя в сучасному суспільстві (Жук, 2021: 16).

Про необхідність навчання та виховання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в Україні зазначено в таких нормативно-правових документах, як Наказ МОН України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» (2023), Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації освітнього процесу» (2010), у рамках реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. (Саламанська декларація, 1994) та ін.

Порушення слуху істотно впливає на загальний розвиток дитини, особливо на формування мовлення та комунікативної діяльності. Ефективна організація логопедичного супроводу таких дітей є важливою умовою їх успішної соціалізації та інтеграції в суспільство. Логопедична допомога має бути комплексною, системною й індивідуально орієнтованою (Сидоренко, 2019: 53).

Основними завданнями логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є: стимулювання розвитку слухового сприймання за допомогою технічних засобів корекції (слухових апаратів, кохлеарних імплантів); формування усного мовлення, розвиток артикуляційної моторики та фонематичного слуху; розвиток письмового мов-

лення (читання і письмо); розширення словникового запасу, удосконалення граматичної будови мовлення; розвиток навичок комунікації, використання альтернативних засобів спілкування за потреби (жестової мови, дактилювання, альтернативної та додаткової комунікації) (Сидоренко, 2019: 54).

Діти з різним ступенем порушення слуху мають специфічні мовленнєві порушення:

– При легкому та середньому ступені порушення спостерігаються окремі недоліки у вимові звуків, нечітка дикція, обмежений словниковий запас.

– При тяжкому та глибокому ступені порушення можливе повне або часткове недорозвинення мовлення, що потребує спеціальної тривалої корекційної роботи.

Важливим чинником є вік, у якому дитина втратила слух: чим раніше виникло порушення, тим значнішими будуть мовленнєві труднощі.

Логопедична допомога дітям із порушеннями слуху має базуватися на таких принципах:

1. Раннє втручання. Початок логопедичної роботи в ранньому дитинстві дає можливість попередити глибокі порушення мовленнєвого розвитку.

2. Комплексність. Логопед тісно співпрацює з сурдопедагогом, психологом, отоларингологом, фізіотерапевтом та іншими фахівцями.

3. Індивідуалізація. Програма корекції мовлення підбирається індивідуально, з урахуванням особливостей слухового сприймання, рівня інтелектуального розвитку та комунікативних потреб дитини.

4. Активне використання слухових залишків. Постійна стимуляція слухової функції є невід'ємною частиною логопедичної роботи.

5. Використання жестової та усної мови. У разі необхідності застосовуються комбіновані методи комунікації для забезпечення розуміння і самовираження дитини (Ольшевська, 2020: 70).

Організація логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху є складним, багатоступеневим процесом, що передбачає застосування різних форм роботи, орієнтованих на всебічний розвиток мовленнєвої діяльності, слухового сприймання, комунікативної компетентності та соціальної адаптації дитини. Вибір форм організації логопедичного супроводу залежить від віку дитини, ступеня слухового порушення, особливостей мовленнєвого і пізнавального розвитку, умов навчання, а також запитів родини (Ольшевська, 2020: 72).

Однією з основних форм є індивідуальні логопедичні заняття. Вони дозволяють максимально

враховувати індивідуальні особливості дитини, її мовленнєвий рівень, тип слухового сприймання, темп засвоєння матеріалу, характер супутніх порушень. Під час індивідуальних занять логопед проводить роботу з розвитку артикуляційної моторики, формування правильного мовленнєвого дихання, постановки і автоматизації звуків, розвитку слухового сприймання, формування фонематичних процесів, лексико-граматичних навичок і зв'язного мовлення. Індивідуальна форма особливо актуальна на початкових етапах корекційної роботи або у випадках значних мовленнєвих порушень (Рібцун, 2011: 6).

Важливою формою є також групові логопедичні заняття, які об'єднують дітей із подібними порушеннями слуху і мовлення. Перевагою групових занять є можливість моделювання реальних комунікативних ситуацій, розвиток навичок діалогічного мовлення, удосконалення навичок взаємодії в колективі. Робота в групі сприяє підвищенню мотивації до мовленнєвого спілкування, розвитку соціальних навичок, умінню висловлювати свою думку і розуміти інших. Групові форми є ефективними на етапах автоматизації набутих мовленнєвих навичок і переходу до їх використання у природному мовленнєвому середовищі (Рібцун, 2011: 9).

Особливе місце в системі логопедичного супроводу займають інтегровані форми роботи, коли логопедична допомога поєднується із загальноосвітнім або дошкільним процесом. Логопед бере участь у підготовці навчальних занять, адаптує навчальний матеріал, розробляє спеціальні завдання для формування мовленнєвих і слухових навичок, проводить мовленнєві паузи, тренує використання вивчених мовних конструкцій у природних умовах. Інтеграція логопедичної допомоги у повсякденну діяльність дитини сприяє закріпленню мовленнєвих умінь у реальних комунікативних ситуаціях (Рібцун, 2011: 267).

Консультаційна форма роботи є ще однією важливою складовою логопедичного супроводу. Вона передбачає систематичне інформування батьків та фахівців про особливості мовленнєвого розвитку дитини, специфіку навчально-корекційної роботи, методи і прийоми стимулювання мовленнєвої активності. Логопед навчає дорослих створювати мовленнєво збагачене середовище, коректно взаємодіяти з дитиною, використовувати відповідні прийоми розвитку слухового сприймання і мовлення у повсякденному житті. Консультаційна діяльність є надзвичайно важливою для забезпечення єдності вимог до дитини на заняттях, удома та в соціальному середовищі.

Поширеною формою логопедичного супроводу є корекційно-розвивальні програми і тренінги. Це комплексні заняття, що об'єднують роботу над слуховим сприйманням, мовленням, пізнавальними процесами, емоційно-вольовою сферою. Програми можуть бути тематичними (наприклад, розвиток фонематичного слуху, формування граматичних навичок) або цілісними, спрямованими на гармонійний розвиток мовленнєвої компетентності. Використання ігрових, театральних, творчих форм діяльності робить такі програми ефективними і привабливими для дітей різного віку (Рібцун, 2011: 268).

У сучасній практиці активно впроваджуються дистанційні форми логопедичної допомоги, особливо актуальні у випадках обмеженого доступу до кваліфікованої допомоги через географічні, військові або інші обставини. Дистанційна форма включає онлайн-заняття, консультації через відеозв'язок, використання спеціалізованих платформ для тренування слухового сприймання і мовлення, надання батькам матеріалів для самостійної роботи вдома. Така форма дозволяє забезпечити безперервність логопедичного супроводу і розширює можливості індивідуалізації навчання (Глазунова, 2014: 20).

Важливою інноваційною формою є організація логопедичних майстер-класів та клубів для дітей та батьків. У таких заходах поєднуються навчання, практика і взаємопідтримка. Діти мають змогу тренувати мовлення в інтерактивних формах, а батьки – опановувати методики стимулювання розвитку слухо-мовленнєвих навичок у домашніх умовах. Логопедичні клуби сприяють також формуванню позитивної мотивації до мовленнєвої активності і підвищенню самооцінки дитини.

Загалом, форми організації логопедичного супроводу є різноманітними і багатофункціональними. Ефективність логопедичної роботи залежить від гнучкого поєднання різних форм з урахуванням індивідуальних потреб дитини, її вікових і психологічних особливостей, рівня родинної підтримки та умов навчально-виховного середовища. Комплексне використання індивідуальних, групових, інтегрованих, консультаційних, дистанційних та інноваційних форм дозволяє забезпечити повноцінний розвиток мовленнєвих і комунікативних навичок у дітей із порушеннями слуху та сприяє їх успішній інтеграції у суспільство (Іщенко О., Кошарська Л., 2023: 69).

Висновки. З огляду на вищезазначене можемо констатувати, що організація логопедичного супроводу дітей із порушеннями слуху вимагає глибокого розуміння специфіки їх розвитку та комплексного

підходу. Ефективність логопедичної допомоги залежить від раннього виявлення проблем, тісної співпраці всіх учасників корекційного процесу та систематичної цілеспрямованої роботи. Розвиток сучасних технологій відкриває нові можливості для підвищення якості логопедичного супроводу і забезпечення більш повноцінної соціальної інтеграції дітей з порушеннями слуху. Використання сучасних методик у логопедичному супроводі дітей із порушеннями слуху є необхідною складовою

для їх успішного розвитку в мовленнєвій та соціальній сферах. Сучасні підходи дозволяють комплексно вирішувати завдання, пов'язані з розвитком слухового сприймання, формуванням правильного мовлення, а також соціальною адаптацією дитини. Використання інноваційних технологій, інтерактивних вправ, музикотерапії, а також різних видів тренувальних методик сприяють більш ефективному та захоплюючому процесу навчання, забезпечуючи високі результати в корекційній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилова Н.С. Психологія мовленнєвого розвитку дітей. Київ. 2012. Видавництво «Наукова думка». 270 с.
2. Глазунова С.С. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з кохлеарними імплантатами: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ. 2014. 20 с.
3. Жук В. Особливості слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантатами. Особлива дитина: навчання і виховання. Київ. 2021. № 3(103). С. 7–16.
4. Іщенко О., Кошарська Л. Крокуй упевнено. Книга взаємозв'язку між учителем-логопедом та батьками. Система ігрових завдань. Старший дошкільний вік. Тернопіль. Видавництво: Мандрівець. 2023. С. 69–73.
5. Кондратьєва О.В. Розмовляти гарно! Частина 1. Лексика: навчально-методичний посібник для роботи з немовленнєвими дітьми. Тернопіль. Вид-во. Мандрівець. 2023. С. 60–61.
6. Логопедичні ігри та вправи. Освітній проєкт «На урок». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-na-rozvitok-sluhovo-uvagi-spriymannya-pam-yati-237078.html>
7. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології. Навч.-метод. посіб. О.М. Таранченко, С.В. Литовченко, О.Ф. Федоренко, В.В. Жук, В.В. Литвинова, В.М. Шевченко. Київ. 2018. Вид. ФОП Симоненко О.І. 250 с.
8. Ольшевська Ж.Ю., Олтаржевська Л.В. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в закладі дошкільної освіти. Старша група: 6-й рік життя. Тернопіль. Вид-во Мандрівець. 2020. С. 70–72.
9. Рібцун Ю. В. Концептуальні підходи до організації ігор-занять в умовах логопедичної групи спеціального ДНЗ компенсуючого типу. Київ. 2011. Особлива дитина: навч. та вихов. № 4. С. 6–9.
10. Рібцун Ю.В. Корекційно-розвивальна програма як базис роботи вчителя-логопеда. Управління в освіті: зб. Матеріалів. Вид-во Львівської політехніки. Львів. 2011. С. 267–268.
11. Сидоренко І.Г. Логопедична допомога дітям з особливими освітніми потребами. Одеса. 2019. Наука і освіта. С. 53–54.
12. Смола О.М. Розвиток мовленнєвої компетентності через формування наскрізних умінь в учнів нової української початкової школи. Київ. 2023. 44 с.
13. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами. 1994. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
14. Шевченко В.М. Кохлеарна імплантація та реабілітація осіб з кохлеарними імплантатами: навч.-метод. посіб. Київ. 2021. 112 с.

REFERENCES

1. Havrylova N.S. (2012) *Psychologhiia movlennievoho rozvytku ditei* [Psychology of speech development of children] Vydavnytstvo «Naukova dumka». Kyiv. 270. [in Ukrainian].
2. Hlazunova S.S. (2014) *Osoblyvosti psykhologo-pedahohichnoho suprovodu ditei doshkilnoho viku z kokhlearnymy implantamy*: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.03 [Features of psychological and pedagogical support of preschool children with cochlear implants: Abstract of PhD dissertation] Kyiv. 20. [in Ukrainian].
3. Zhuk V. (2021) *Osoblyvosti slukhomovlennevoho rozvytku ditei z kokhlearnymy implantamy* [Features of auditory-speech development of children with cochlear implants] *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 3(103), Kyiv, 7–16. [in Ukrainian].
4. Ishchenko O., Kosharska L. (2023) *Krokui upevнено. Knyha vzaiemozviazku mizh uchitelem-lohopedam ta batkamy. Systema ihrovykh zavdan. Starshyi doshkilnyi vik* [Step confidently. A book of communication between a speech therapist and parents. System of game tasks. Senior preschool age] Vydavnytstvo: Mandrivets. Ternopil. 69–73. [in Ukrainian].
5. Kondratieva O.V. (2023) *Rozmovliatymu harno! Chastyna 1. Leksyka: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia roboty z nemovlennievymy ditmy* [I will speak well! Part 1. Vocabulary: educational and methodological manual for working with non-speaking children] Vydavnytstvo: Mandrivets. Ternopil. 60–61. [in Ukrainian].
6. *Lohopedychni ihry ta vpravy. Osvitnii proiekt "Na урок"* [Speech therapy games and exercises. Educational project "Na урок"] Retrieved from: <https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-na-rozvitok-sluhovo-uvagi-spriymannya-pam-yati-237078.html> [in Ukrainian].

7. Taranchenko O.M., Lytovchenko S.V., Fedorenko O.F., Zhuk V.V., Lytvynova V.V., Shevchenko V.M. (2018) Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasni tendentsii ta tekhnolohii [Education of children with hearing impairments: current trends and technologies] Vydavnytstvo FOP Symonenko O.I. Kyiv. 250. [in Ukrainian].
8. Olshevska Zh.Yu., Oltarzhevska L.V. (2020) Orhanizatsiia korektsiino-rozvytkovoi roboty z ditmy iz zatrymkoiu psykhnichnoho rozvytku v zakladi doshkilnoi osvity. Starsha hrupa: 6-y rik zhyttia [Organization of correctional and developmental work with children with mental retardation in a preschool institution. Senior group: 6th year of life] Vydavnytstvo: Mandrivets. Ternopil. 70–72. [in Ukrainian].
9. Ribtsun Yu.V. (2011) Kontseptualni pidkhody do orhanizatsii ihor-zaniat v umovakh lohopedychnoi hrupy spetsialnoho DNZ kompensuiuchoho typu [Conceptual approaches to the organization of games and classes in the conditions of a speech therapy group of a special preschool of compensatory type] Osoblyva dytyna: navchannia ta vykhovannia. 4. Kyiv, 6–9. [in Ukrainian].
10. Ribtsun Yu.V. (2011) Korektsiino-rozvyvalna prohrama yak bazys roboty vchytelia-lohopeda [Correctional and developmental program as a basis for the work of a speech therapist] Upravlinnia v osviti: zb. materialiv. Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. Lviv. 267–268. [in Ukrainian].
11. Sydorenko I.H. (2019) Lohopedychna dopomoha ditiam z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Speech therapy assistance to children with special educational needs] Nauka i osvita. Odesa. 53–54. [in Ukrainian].
12. Smola O.M. (2023) Rozvytok movlennievoi kompetentnosti cherez formuvannia naskriznykh umin v uchniv novoi ukrainskoi pochatkovoї shkoly [Development of speech competence through the formation of cross-cutting skills in students of the new Ukrainian primary school] Veresen. 4(99). Kyiv. 25-37. [in Ukrainian].
13. Salamanca Declaration on Principles, Policy and Practice in Special Needs Education and Framework for Action on Special Needs Education (1994) Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
14. Shevchenko V.M. (2021) Kokhlearna implantatsiia ta reabilitatsiia osib z kokhlearnymy implantamy [Cochlear implantation and rehabilitation of people with cochlear implants] Navchalno-metodychnyi posibnyk, Kyiv. 112. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025
Дата публікації: 23.10.2025